

Recenzja rozprawy doktorskiej Pani Magister Katarzyny Kwiatosz, „Determinanty współpracy społeczno-gospodarczej regionów w ramach Inicjatywy Trójmorza”, Lublin 2024, ss. 309.

Niniejszą recenzję pracy doktorskiej Pani Magister Katarzyny Kwiatosz przygotowałem na podstawie uchwały Rady Instytutu Dyscypliny Nauki Socjologiczne Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II z dnia 12.01.2024r., w związku z pismem INS-119760-2/24 Dyrektora Instytutu Nauk Socjologicznych dr hab. Grzegorza Adamczyka, prof. KUL z dn. 22.01.2024r. Przedłożona do recenzji rozprawa doktorska została napisana pod opieką naukową dr hab. Wojciecha Gizickiego, prof. KUL.

Rozprawa doktorska zgodnie art. 13, ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003r. o stopniach naukowych i tytule naukowym powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, wykazywać ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia przez niego pracy naukowej.

Recenzję rozprawy doktorskiej sporządziłem po szczegółowym zapoznaniu się z treścią przesłanego mi egzemplarza. Będące tematem rozprawy zagadnienie rozwoju regionalnego i współpracy społeczno-gospodarczej regionów mieści się w obszarze moich zainteresowań naukowych.

Rozprawa doktorska Pani Magister Katarzyny Kwiatosz jest poświęcona bardzo ważnemu i aktualnemu zagadnieniu międzynarodowej współpracy społeczno-gospodarczej regionów Europy środkowej i wschodniej w ramach Inicjatywy Trójmorza. Tak określony temat analizy mieści się w obszarze badań dyscypliny nauki socjologiczne.

Zagadnienie rozwoju społeczno-gospodarczego oraz współpracy różnych podmiotów w jego inicjowaniu, zarówno na poziomie lokalnym, regionalnym, ogólnopaństwowym, jak i międzynarodowym ma charakter interdyscyplinarny i stanowi współcześnie ważny obszar refleksji badawczej na gruncie kilku dyscyplin naukowych w ramach dziedziny nauk społecznych. Jedną z najważniejszych inicjatyw ukierunkowanych na zacieśnienie współpracy

społeczno-gospodarczej między regionami z państw środkowej Europy (a zarazem wschodniej części Unii Europejskiej) jest zainicjowana w 2015 roku Inicjatywa Trójmorza. W ostatnich latach coraz częściej wzbudza ona zainteresowanie wielu badawczy i stanowi ważny obszar refleksji naukowej. W kontekście jej funkcjonowania zarysowują się istotne pytania badawcze: jakie są główne obszary współpracy?, jakie czynniki determinują tę współpracę?, jakie szanse niesie za sobą ta współpraca?, jakie występują bariery w tym zakresie?, czy wreszcie jakie są jej perspektywy? Recenzowana dysertacja Pani Magister Katarzyny Kwiatosz wpisuje się w nurt dociekań naukowych na temat Inicjatywy Trójmorza z punktu widzenia nauk socjologicznych, wypełniając w istotny sposób pewną lukę badawczą w tym zakresie, aczkolwiek przeprowadzona analiza wykracza poza obszar zainteresowań tej dyscypliny naukowej, co w mojej ocenie jest cenną zaletą pracy.

Tytuł rozprawy „Determinanty współpracy społeczno-gospodarczej regionów w ramach inicjatywy Trójmorza” określony jest precyzyjnie. Treść pracy w pełni wpisuje się w tak sformułowany temat. Recenzowana dysertacja zawiera wymagane elementy pracy naukowej. Jej układ jest czytelny i logiczny. Składa się z: wprowadzenia, 4 rozdziałów, zakończenia, bibliografii, spisu rycin, spisu tabel, aneksu w postaci wykorzystanego przez Doktorantkę narzędzia badawczego (kwestionariusza ankiety w języku polskim i angielskim – ze względu na międzynarodowy charakter badań), a także streszczeń w języku polskim i angielskim. Praca jest dość obszerna - ogółem liczy 309 stron (łącznie z załącznikami).

Struktura wprowadzenia jest poprawna. Zawiera ono wszystkie wymagane w tej części pracy naukowej elementy. Uwzględniono w nim ogólne wprowadzenie w tematykę pracy doktorskiej, a także uzasadnienie ważności podjętej problematyki i zarazem motywy podjęcia badań, przybliżono główne założenia Inicjatywy Trójmorza, określono cel badań, główny problem badawczy, a także pytania badawcze. Dokonano charakterystyki wykorzystanej literatury oraz omówiono strukturę pracy. Mniej uwagi we wstępie poświęcono zastosowanej metodologii, ale została ona dokładniej przybliżona w podrozdziale 1.2.

Przedmiotem badań w pracy są „determinanty współpracy międzyregionalnej w ramach Inicjatywy Trójmorza” (s. 24). Cel pracy, główny problem badawczy oraz pytania badawcze zostały sformułowane prawidłowo. Celem głównym pracy jest - jak deklaruje Doktorantka - „ukazanie determinantów współpracy, czyli czynników i okoliczności, które wpływają na decyzje i działania podmiotów w celu nawiązania, utrzymania lub rozwoju współpracy” (s. 7). Wspomniane determinanty dotyczą szczególnie sfery społecznej, gospodarczej, politycznej i kulturowej (s. 7). Pytania badawcze określono we wstępie oraz na s. 24-25 (w części metodologicznej rozprawy). Należy zauważyć, że w rozdziale metodologicznym oprócz pytań

badawczych wymienionych we wstępie Doktorantka wskazała kilka dodatkowych (s. 24-25). W podrozdziale metodologicznym (1.2) nie wskazano natomiast celu badań wbrew zapowiedzi zamieszczonej we wprowadzeniu do tej części pracy. Nie określono celów szczegółowych, ani też hipotez badawczych.

Dwa pierwsze rozdziały dysertacji stanowią obszernie wprowadzenie do dalszych rozważań. W tej części dysertacji Doktorantka dokonała krytycznej analizy literatury głównie w zakresie konceptualizacji najczęściej stosowanych terminów odnoszących się do współpracy międzyregionalnej. Zdefiniowała kluczowe z punktu widzenia tematu pracy pojęcia, a także omówiła główne aspekty rozwoju społeczno-gospodarczego i ich uwarunkowania. Analizowane w tej części pracy zagadnienia ukazała przede wszystkim z perspektywy polityki regionalnej w Polsce, a także czynników i uwarunkowań (również międzynarodowych) ją determinujących. Z kolei specyfikę regionów (odpowiedników polskich województw) w innych państwach Inicjatywy Trójmorza i zachodzących w nich procesów społeczno-gospodarczych ukazano w rozdziale 3 pracy. Niewątpliwie precyzyjne ukazanie specyfiki regionów w tak wielu różnych państwach o odmiennej strukturze administracyjnej było dużym wyzwaniem przed jakim stanęła Doktorantka, z czym w mojej ocenie dobrze sobie poradziła.

W pierwszym rozdziale pracy, złożonym z 6 podrozdziałów, ukazano główne założenia teoretyczne międzynarodowej współpracy jednostek samorządu terytorialnego w kontekście regionalnym. Omówiono w nim wybrane koncepcje i założenia teoretyczne stanowiące podstawę budowania współpracy międzyregionalnej, ukazano założenia metodologiczne pracy, omówiono istotę samorządu i uwarunkowania rozwoju regionalnego z punktu widzenia teoretycznych podstaw ich funkcjonowania, scharakteryzowano czynniki i bariery warunkujące rozwój społeczno-gospodarczy na poziomie regionalnym, ukazano rolę współpracy międzynarodowej regionów w procesie realizowania polityki regionalnej, a także międzynarodowe i europejskie uwarunkowania prowadzenia polityki międzynarodowej regionów.

W rozdziale drugim dysertacji, składającym się z 5 podrozdziałów, ukazano formy realizowania międzynarodowej współpracy jednostek samorządu terytorialnego, w tym: udział regionów w międzynarodowych organizacjach i zrzeszeniach, znaczenie międzynarodowych porozumień samorządowych, kwestię współpracy transgranicznej w procesie rozwoju regionalnego, rolę sektora pozarządowego w kreowaniu międzynarodowej współpracy samorządów oraz znaczenie placówek dyplomatycznych i dyplomacji samorządowej w stymulowaniu współpracy regionów.

Następne dwa rozdziały dedykowane są bezpośrednio Inicjatywie Trójmorza. W rozdziale trzecim, składającym się z 5 podrozdziałów, Doktorantka skupiła się na charakterystyce Inicjatywy Trójmorza. Ukazano w nim główne założenia, w tym genezę, cele i ewolucję tej inicjatywy. Dokonano charakterystyki państw obszaru Inicjatywy Trójmorza z punktu widzenia uwarunkowań administracyjnych, demograficznych i gospodarczych. Przybliżono obszary i mechanizmy współpracy w ramach Inicjatywy Trójmorza (zwłaszcza w obszarach energetyki, infrastruktury, cyfryzacji, nauki, ochrony środowiska, turystyki oraz gospodarki), ukazano potencjał społeczno-gospodarczy regionów państw obszaru Trójmorza, a także omówiono formy sieciowania współpracy państw Inicjatywy Trójmorza.

W ostatnim, czwartym rozdziale rozprawy doktorskiej, składającym się z 3 podrozdziałów, przedstawiono perspektywy rozwoju współpracy regionów w ramach Inicjatywy Trójmorza (w tym: omówiono czynniki i bariery w międzynarodowej współpracy regionów państw Inicjatyw Trójmorza na podstawie analizy wyników badań własnych przeprowadzonych przez Doktorantkę, scharakteryzowano potencjalne instrumenty wsparcia stymulujące rozwój regionów w kontekście społeczno-gospodarczym, a także ukazano szanse i zagrożenia dla rozwoju regionów w obszarze Inicjatywy Trójmorza wynikające z bieżącej sytuacji geopolitycznej w Europie Środkowej i Wschodniej).

W zakończeniu zawarto wnioski wynikające z przeprowadzonych badań i odnoszące się do sformułowanych we wstępie pytań badawczych.

Struktura opracowania w mojej ocenie jest prawidłowa, logiczna i spójna. Występują jedynie dysproporcje pod względem liczby podrozdziałów zamieszczonych w poszczególnych rozdziałach – uwaga ta szczególnie dotyczy to rozdziału 4 dysertacji liczącego jedynie 3 podrozdziały (dla porównania rozdział 1 składa się z 6 podrozdziałów). Również proporcje dotyczące liczby stron w poszczególnych rozdziałach i podrozdziałach nie do końca są zachowane. Niezależnie od tej drobnej uwagi należy zaznaczyć, że układ pracy stworzył Doktorantce możliwość kompleksowego omówienia podjętej problematyki.

Metodologia badawcza została szeroko omówiona w podrozdziale 1.2 pracy zatytułowanym „Metody i charakterystyka badań własnych”. Umieszczenie podrozdziału metodologicznego akurat w tej części pracy może być kwestią dyskusyjną – nie wpisuje się on bowiem w tematykę rozdziału 1 określoną w jego tytule. Zwykle założenia metodologiczne pracy omawiane są we wstępie, co Doktorantka w pewnym stopniu zresztą uczyniła, bądź w odrębnym rozdziale metodologicznym. Jednak w mojej ocenie w sytuacji gdy zakres prezentowanych treści nie był na tyle obszerny by zachodziła konieczność wyodrębnienia dodatkowego rozdziału, można znaleźć pewne uzasadnienie do wkomponowania podrozdziału

metodologicznego akurat w rozdziale 1 pracy, zaraz po prezentacji podstawowej aparatury pojęciowej związanej z tematem pracy. Szeroki zakres badań wymagał od Doktorantki zastosowania kilku metod, technik i narzędzi badawczych. Autorka we wstępie deklaruje oparcie swoich badań na analizie treści, analizie dokumentów, studium przypadku, analizie statystycznej (s. 9). W części wstępnej Autorka nie wspomina natomiast o przeprowadzeniu badań ankietowych za pośrednictwem CAWI (z zastosowaniem kwestionariusza ankiety stanowiącego narzędzie badawcze), co czyni natomiast w podrozdziale 1.2. Należy przy tym zauważyć, że CAWI wbrew informacji zamieszczonej na s. 27 nie jest metodą badawczą lecz techniką. Jako metodę badawczą należało natomiast wskazać sondaż diagnostyczny. Warto byłoby również wskazać analizę instytucjonalno-prawną, którą Doktorantka w moim przekonaniu stosowała. W mojej ocenie należało bardziej precyzyjnie określić zastosowane metody, techniki i narzędzia badawcze i wyjaśnić do czego one posłużyły. Natomiast sposób przeprowadzenia badań ankietowych został opisany wyczerpująco. Należy przy tym podkreślić, że badania te – i zaprezentowane w pracy ich wyniki – są dużym walorem pracy. Doktorantce udało się uzyskać dość dużą liczbę wypełnionych ankiet (106 na 205 regionów, do których się zwróciła), co z pewnością było dużą trudnością biorąc pod uwagę międzynarodowy charakter badań i wymagało wiele wysiłku z Jej strony.

Doktorantka na ogół prawidłowo dobrała i wykorzystwała źródła i dostępną literaturę. W bibliografii wykazała 190 publikacji naukowych w języku polskim oraz angielskim, na którą składają się monografie, prace zbiorowe, artykuły z czasopism. Ponadto wykazała 40 aktów prawnych oraz 115 pozycji w netografii. Należy jednak zauważyć, że niektóre z uwzględnionych w pierwszej części bibliografii pozycje (słowniki, leksykony) powinny być wykazane jako materiał źródłowy, podobnie jak część opracowań wskazanych w netografii (m. in. strategie, programy). W mojej ocenie tą część pracy (bibliografię) należałoby wyraźnie podzielić na 3 kategorie: źródła (tu wyodrębnić oddzielnie: akty prawne, encyklopedie i słowniki, dokumenty, strategie itp.), literaturę i netografię. Akty prawne ułożyć należało w kolejności alfabetycznej, bądź chronologicznej. Bibliografia zgromadzona i wykorzystana w rozprawie jest dość reprezentatywna dla analizowanego zagadnienia. Jedyne w przypadku niektórych szczegółowych zagadnień poruszanych w pracy (m. in. samorząd terytorialny) przywołane w przypisach oraz w bibliografii publikacje nie zawsze są kluczowe. Zabrakło również konsekwencji przy podawaniu zakresu stron dla artykułów uwzględnionych w bibliografii – jest on podawany w przypadku niektórych artykułów z czasopism oraz prac zbiorowych, zaś przy wielu innych nie został uwzględniony – trudno ustalić jakie zastosowano pod tym względem kryterium. W bibliografii zwykle podaje się też nazwy wydawnictw – tutaj

również są one uwzględnione jedynie w przypadku niektórych publikacji, a przy innych są pominięte. Z kolei w zamieszczonych w końcowej części pracy spisach tabel i spisach rycin należało wskazać na których stronach pracy one się znajdują.

Występują nieliczne błędy interpunkcyjne w tekście oraz niestety liczne w przypisach. Również konstrukcja niektórych przepisów wzbudza zastrzeżenia. W wielu przepisach występują błędy interpunkcyjne i/lub rzeczowe. Zresztą dotyczy to również bibliografii. Zapis czasopism w niektórych przypadkach jest w cudzysłowie, a w innych bez. Brakuje również konsekwencji jeśli chodzi o podawanie nazw wydawnictw w przypisach - w przypadku niektórych publikacji są one podawane, a w innych nie. Z kolei numery (pozycje) Dziennika Ustaw dla aktów prawnych, na które powołuje się Doktorantka powinny być aktualne ze względu na fakt, iż były one na ogół wielokrotnie nowelizowane. Zapewne korzystała Ona nie tylko z pierwotnej ich treści. Odwołując się w tekście do treści aktów prawnych dobrze byłoby wskazać konkretne ich artykuły, bądź też ustępy, paragrafy itp. Należy jednocześnie podkreślić skrupulatność Doktorantki w zakresie stosowania w przypisach szczegółowych objaśnień dotyczących terminów, do których odnosi się w tekście głównym (dotyczy to szczególnie rozdziału 2 dysertacji). Z kolei w przypadku zamieszczonych w pracy tabel i rycin w trosce o estetykę pracy należało wyśrodkować ich tytuły. Prezentowane w rycinach wyniki badań własnych w mojej ocenie byłyby bardziej czytelne gdyby zamieszczono w nich treść pytań – wtedy byłoby dla czytelnika bardziej jednoznaczne jakiej konkretnej kwestii dotyczą odpowiedzi ankietowanych (w mojej ocenie nie zawsze bezpośrednio wynika to z tytułów rycin). Pod rycinami prezentującymi wyniki badań należało też wskazać źródło (badania własne).

Przedstawiona do recenzji dysertacja doktorska mimo występujących w niej pewnych mankamentów spełnia kryteria formalne stawiane pracy doktorskiej. Przedmiotem rozprawy jest oryginalne rozwiązanie problemu naukowego. Doktorantka potwierdziła dobrą znajomość badanej przez siebie problematyki. W toku prowadzonej analizy odniosła się do określonych we wstępie i podrozdziale metodologicznym pytań badawczych. Mocną stroną rozprawy jest język analizy – poprawny naukowo, przejrzysty, a zarazem dynamiczny. Wnioski formułowane przez Doktorantkę są trafne, logicznie wynikają z prowadzonej analizy (można było jednak zwrócić uwagę na potrzebę podsumowania każdego podrozdziału w końcowej jego części). Należy podkreślić, iż recenzowana dysertacja nie jest tylko opracowaniem czysto deskryptywnym, ale jej zaletą są również walory analityczne. Rozprawa jest wartościowa, oryginalna i wprowadza wiele ważnych wątków w badaniach dotyczących współpracy międzyregionalnej w ramach Inicjatywy Trójmorza. Stanowi oryginalne rozwiązanie problemu

naukowego, a zarazem przyczynek do rozwoju nauk społecznych w ramach perspektywy nauk socjologicznych w badaniach dotyczących współpracy społeczno-gospodarczej regionów. Ukazuje dużą wiedzę teoretyczną Doktorantki w ramach dyscypliny nauk socjologicznych oraz Jej umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Na tej podstawie stwierdzam, że rozprawa doktorska Pani Magister Katarzyny Kwiatosz zatytułowana „Determinanty współpracy społeczno-gospodarczej regionów w ramach inicjatywy Trójmorza” spełnia wymagania stawiane pracom doktorskim określone przepisami ustawy z dnia 14 marca 2003r. o stopniach naukowych i tytule naukowym i wnoszę o dopuszczenie Jej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Marek Klimek